

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ В РАБОТАТА НА ВОЕННИТЕ ПСИХОЛОЗИ В БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ

Петрова Ирена– старши експерт по психопрофилактика – военновъздушна база “Георги Бенковски”, гр. Долна Митрополия

В доклада се разглеждат основните проблеми в работата на военните психолози от Националния Военен Университет, военните бази и други звена на БА. Поставят се въпроси, свързани с подбор на кадри, диагностика на формалните групи, диагностика на личността и консултация. Подробно се обсъждат основните групи, с които се работи и специфичните им проблеми. Очертават се перспективите в работата на военните психолози и се предлагат насоки за сътрудничество с други психологически институции .

MILITARY PSYCHOLOGISTS IN BULGARIAN ARMY –DIFFICULTIES AND OUTLOOK

Irena Petrova –expert – airforce base “G. Benkovski” –Dolna Mitropolia

This paper deals with the major difficulties in the work of the military psychologists in National University, military bases and posts and other military units. Issues concerning the selection process, formal groups diagnostics, person’s diagnostics and advising are put for discussion. The problems and the particular needs of the target groups are discussed in detail. The main perspectives in the work of the military psychologists and trends for collaboration with other psychological institutions are outlined.

С по – широкото навлизане на приложната психология в българ- ското общество през 90-те години на XX век започна търсенето на услугите на професионални психолози. Армията се оказва една от институциите с най – голям брой практикуващи психолози.

Каква е предисторията на тяхната работа ?

През 70-те години на XX в.. е създаден Обединен Авиомедицин ски Научноизследователски Институт / ОАМНИИ / към ВМА – София. В него има и психологическа лаборатория, която работи по проблемите на подбора и труда на летателния състав.

През 1993 г. е създаден Център по военна психология и психопрофилактика / ЦВП /, който започва работа по проблемите на командния състав и войниците в Българската армия. Понастоящем този център се занимава с подбора на кадрови войници, кандидати за мисии зад граница, лидерството в армията и др.

През 1984 г. във Висшето Военно Училище във Велико Търново е създадена Психофизиологична Научноизследователска лаборатория, която започва работа по проблемите на подбора на курсанти. През 1994 г. такава лаборатория е създадена във Висшето Военновъздушно Училище в Долна Митрополия. Такива лаборатории са създадени и към Висшето Военно Училище по артилерийска подготовка и противовъздушна отбрана- Шумен и Висшето Военноморско Училище – Варна.

В края на 90-те години на м.в. към щабовете на видовете войски са назначени главни психолози, чиято задача е да ръководят психо -логическата дейност в съответния вид войска.

От 2003 г. във военните бази и поделения са назначени много психолози.

Ясно е , че освен общите , има и много специфични дейности и проблеми за всеки военен психолог.

В доклада си ще се спра на проблемите и перспективите пред българските военни психолози през призмата на психологическата работа във Военно Въздушна Учебна База “ Георги Бенковски”- Долна Митрополия, в която работя в продължение на 10 години.

Целта на психологическата работа, извършвана от психолозите в Българската армия е да се подпомогне ефективното функциониране на личния състав чрез различни психологически дейности.

Регламентиращите документи, с които се работи са “Инструкция за психопрофилактика“ 1979 г., Правилник за дейността на психолозите във ВВУБ “Г.

Бенковски “ , заповеди на Началника на ГЩ на БА, заповеди на Началника на Гл Щаб на съответния род войски , заповеди на Министъра на отбраната на Р България.

Основните дейности , които извършват психолозите са :

Психопрофилактика;

Индивидуална диагностика;

Групова диагностика;

Подбор;

Психологически консултации.

Групите , с които се работи са :

Курсанти;

Наборни войници;

Кадрови военнослужещи / войници, сержанти и офицери /;

Граждански лица.

Различните дейности и групи, с които се работи поставят различни проблеми, на които ще се спра по – подробно в изложението.

Психопрофилактиката / първична и вторична /, т. е. предпазване от евентуални психични разстройства и ранно диагностициране на психични заболявания е основна дейност с наборните войници. С помощта на скринингови изследвания се определя рисковия контингент – войници, които са в състояние на психичен дискомфорт и дезадаптация или изказват суицидни мисли и намерения. Тези, които потвърждават суицидните мисли се насочват към психиатър . За уволнение се предлагат войници с умствена изостаналост или психични заболявания. За всички войници, с които е провеждано интервю се изготвят препоръки за работа. Тъй като във всички поделения вече има психолози, командирите съвместно с тях продължават работата за подпомагане на адаптацията и функционирането на наборниците.

С кадровите военнослужещи психопрофилактичната дейност е по – слабо застъпена. Тъй като това са хора, които са преминали психологически подбор и работят повече или по – малко ефективно , вниманието е насочено към подобряване на дейността им. Разчита се на наблюдение от колегите им или командирите.

Индивидуалната диагностика се провежда с курсанти в планираните часове, със сержанти и кадрови войници – I – ви модул на обучение във ВВУБ. Събраните данни за личностовите особености на курсантите биха могли да послужат за изготвяне на професиограми за военните специалности от ВВС – една отговорна и амбициозна задача, която вече е в ход и се извършва от работна група в БА. В края на обучението за випускниците от специалност “Летец – пилот за ВВС” се изготвя “Психологическа карта на летеца”, в която се използват резултатите от провежданите тестове. Според нас такава карта би трябвало да се изготвя за всеки випускник с най – общо представяне на неговите умения за работа в екип, емоционална стабилност, екстраверсия и др. Това може да се осъществи след регламентиране на начина на ползване на тази информация и прецизиране на професионално важните личностни качества за съответната длъжност. В противен случай информацията би била безполезна и би могла да навреди, вместо да помогне.

Резултатите от психологическите изследвания на сержантите и кадровите войници се изпращат до поделенията, в които работят и могат да бъдат ползвани от психолога и командира. За тях се отнася гореизложеното относно психологическите изследвания на курсантите.

От около 2 години започнаха и изследвания на офицери /командири на подразделения и инструктори/ с цел установяване на нивото на изпитвания стрес.

Всяко изследвано лице се запознава с резултатите от изследванията от психолог. Това дава възможност за обратна връзка /практическа валидизация на използвания инструментариум/ и допринася за разбиването на традиционни митове за психологическите изследвания /често се бърка психологическото и психиатричното изследване, опасения, че резултатите могат да навредят на кариерата и др./.

Често срещан проблем при тези изследвания е големият брой социалножелателни отговори – факт, напълно обясним от гледна точка на ситуацията и мотивацията на изследваните лица. Ако при курсантите има възможност за други изследвания или прилагане на други методи /наблюдение, групова оценка и т.н./, то за останалите единствената получената информация е за отношението, което са имали към теста.

Груповата диагностика, която се провежда има за цел установяване на социалнопсихичния климат групата, индивидуалния социометричен статус, удовлетвореността от условията на работа и др. Такива изследвания се провеждат с курсанти и в различни служби по заявка на техните ръководители. Получените резултати очертават преобладаващата атмосфера в групата и основните проблеми. Работата в тази насока е само констативна. Безспорно много ефективни биха били различни групови тренинги, за които на този етап няма възможност.

Психологически подбор се извършва за кандидат – курсанти и за младши командири в Батальон за подготовка на наборни войници /БПНВ/, а за в бъдеще вероятно и за кадрови войници.

Проблемите, с които се сблъскваме при подбора на курсанти за ВВС е липсата на точни критерии за различните специалности за ВВС – липсват професиограми. Затова критериите са общи – емоционална стабилност, средно или високо ниво на интелигентност, групова вградимост, мотивация. Откакто факултет “Авиационен” е част от НВУ “В. Левски”, подборът се извършва във В. Търново като част от подбора за всички курсанти. Подборът е едновременно скринингов /отсяващ кандидатите с неблагоприятни за дейността качества / и професионален – търсещ кандидатите с изяви професионалноважни личностни качества. Тъй като последните не са изведени в професиограми, се налага да се работи интуитивно и според всеки отделен случай-практика, която безспорно е уязвима от гл.т. на професионалните психологически стандарти. Методите, които се използват са интервю и тестове /личностни въпросници и тестове за общи и специални способности/. В подбора биха могли да се използват делови игри, групово решаване на проблеми и др. Подборът на кадрови войници е свързан със същите проблеми. Поставянето на пределно общи изисквания за всички и слабото отчитане на мотивацията за дадена длъжност или изобщо за военна служба неизбежно води до ниско качество като цяло на този състав. При новата реалност, в която България вече е член на НАТО и води бойни действия, необходимостта от прецизен подбор и на най – ниските изпълнителски нива е огромна.

Подборът на младши командири за БПНВ се извършва по утвърдена методика. Психологическите критерии са елемент от цялостната оценка. Отчитат се мотивацията и личните качества на кандидатите. Тук също работата може да се усъвършенства, като се събират оценки за изпълнението на задачите от командирите.

Психологически консултации се провеждат с наборни войници по препоръки от командирите, лекарите или по тяхно желание /често срещани проблеми са страх от тъмното, затруднена адаптация, логоневроза, междуличностни конфликти/. Краткото време и голямото натоварване в БПНВ не позволяват неколнократни срещи, т.е. започване и провеждане на терапия в пълния смисъл на думата.

Груповите дискусии, които се провеждат с курсантите дават възможност за обсъждане на общуването, на проблемите в групата и начините за справяне с тях. Най – често дискутирани са проблемите за мотивацията за военна служба и професионална реализация, за взаимоотношенията между курсантите или с командирите, за работата в екип. Малкият опит на курсантите в изпълнение на реални задачи прави голяма част от ситуациите хипотетични. Уместно е тази работа да продължи в по-нататъшната им работа.

С офицери /командири на подразделения/ са правени тренинги за въвеждане в длъжност и за обучение в психосоциални умения по проект на фондация “Помощ за нашите деца” със съдействието на Главния Щаб на ВВС. Първите стъпки в тази насока са окуражаващи и също чертаят едно направление, което трябва да се развива.

След тежки произшествия /самоубийство, катастрофа/ с очевидците или участниците в инцидента се провежда антикризисна работа. Тези дейности са необходими и командирите вече търсят съдействието на психолозите при такива случаи.

Проблемите на военните психолози са като проблемите на всички български психолози, оказали се в ситуация на пионери в една или друга област на приложната психология – липса на традиции , липса на съответната психологическа култура за търсене на психологически услуги и ползване на психологически изследвания, липса на методики, адаптирани за съответната среда и ситуация.

Можем да обобщим следните най – често срещани проблеми в нашата работа:

Методически

Разполагаме с ограничен брой тестове, адаптирани за българска популация преди 15-20 години /Гийсен –тест, Въпросник на Кокошкарлова за невротични тенденции, тест на Айзенк EPQ /

Не разполагаме с основни тестове като тест на Уекслър за интелигентност, PF-16 и др.

Тестовите, с които работим се нуждаят от осъвременяване на нормите и изработване на високоспециализирани норми за всяка от изследваните групи по възраст, пол и длъжност.

За някои от въпросниците е необходима преработка на айтемите, които трудно се разбират, нееднозначни са или са с остаряла лексика.

Организационни

Малкият брой на психолозите, съчетан с голяма натовареност води до невъзможност за провеждане на психологическите дейности в пълен обем и при спазване на всички изисквания.

Липсата на документи, които точно да регламентират начина на представяне, ползване и съхранение на информация, получена от психологически изследвания съобразно Закона за защита на класифицираната информация и Закона за защита на личните данни създава допълнителни затруднения .

Свързани с изследваните лица

Групите изследвани лица са с различно ниво на интелигентност, ценностна система и мотивация за военна служба, което налага гъвкав подход и отчитане на различията.

Същите имат различни очаквания от психолога и психологическите изследвания, което също трябва да бъде отчитано.

Изследваните са с различна степен на натренираност в попълването на психологически тестове, като най – голямо внимание е необходимо да се обръща на офицерите, част от които не са попълвали тестове от приема си във военните училища.

Свързани с повишаването на квалификацията психолозите.

Многото задачи, които трябва да извършват военните психолози налагат необходимостта от контакти и консултации със специалисти в областта на професионалния подбор, копинг- стратегии за справяне със стрес, организационна психология, психологически консултации.

Може да се очертаят следните насоки за подобряване на работата на психолозите в България, което би повлияло и на психолозите в Българската армия:

.Изработване и утвърждаване на Закон за дейността на психолозите.

Създаване на работни групи за стандартизиране и адаптиране на тестове за българска популация. В това отношение има възможности за използване на големи групи за изследвания в армията.

Включване на военните психолози в обучения в психологически консултации и тренинги, свързани с проблемите на военнослужещите.

Уточняване на начина за закупуване и използване на тестове.

ЛИТЕРАТУРА :

Анастаси А. Психологическое тестирование , Санкт Петербург , 2003 г

Сб. Опазване и укрепване на психичното здраве на военнослужещите , С. , “ Св . Г.
Победоносец “ , 1